

Monumentnummer*: 531287

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* **12 oktober 2012**
Kadaster deel/nr **82702/188**

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*		
Baarn	Baarn	Utrecht		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Baarn	D			840
Baarn	D			839
Baarn	D			762
Baarn	D			841
Baarn	D			646
Baarn	D			634
Baarn	D			698
Baarn	D			730
Baarn	D			645
Baarn	D			649
Baarn	D			672
Baarn	D			673
Baarn	D			702
Baarn	D			681
Baarn	D			791
Baarn	D			644

Omschrijving**

Onderdeel 2. Tuin- en Parkaanleg.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG behorende tot de buitenplaats Paleis Soestdijk.

Inleiding.

De vroegste kaart van de aanleg dateert uit het einde van de 17de eeuw (Van Staden) en toont een eenvoudig Hollands classicistische opzet met een omgracht huis, zijparterres, boomgaarden, waterwerken, een wildbaan en lanen. De parkaanleg is rond de bouw van het jachthuis gerealiseerd in 1689 zeer waarschijnlijk naar ontwerp van architect Maurits Post. Vermoedelijk rond 1730 heeft Daniël Marot de aanleg verder uitgebreid onder meer met een duidelijke middenas, een parterre achter het huis en sterrenbossen (zie kaart Schaefer uit 1768). Uit deze periode dateert een houten tuinbank bij de vijver alsmede enkele vazen. De Hooilaan is door zijn lengte en breedte een markant element. In het park ligt een komvormige vijver (Henri IV vijver), die dateert uit deze formele periode. Ook is de hoofdas nog goed herkenbaar evenals verschillende dwarslanen (Reigerslaantje en de achterste dwarslaan). De eerste landschappelijke elementen vanaf 1779 werden aangebracht door stadhoudelijk architect Philips W. Schonk. Het Engelse Bos, gelegen ten zuidoosten van het paleis, is een restant van deze aanleg in vroege landschapsstijl nog enigszins herkenbaar door de kleinschalige structuur van kronkelende paden. Het park werd verder in landschapsstijl getransformeerd vanaf 1806 door tuinarchitecten J.D. Zocher sr. en jr. (eerst in opdracht van koning Lodewijk Napoleon vervolgens onder Willem). De hoofdas bleef in deze omvorming herkenbaar: voorterrein, paleis, grote vijverpartij met eiland achter het paleis, een doorzicht -ter plaatse van de oude lengteas- naar een grote open weide (het Hertenkamp). In de 19de en 20ste eeuw is het park op onderdelen gewijzigd, waarbij de inrichting van de oude Hertenkamp tot Koningin Emmapark de meest ingrijpende was. In het park hebben zich historische bomen bevonden zoals de zogeheten 'Totleben-eik en een WillemII-linden. Van deze bomen is de eerste inmiddels verdwenen en van de tweede is de aanwezigheid niet meer bekend. Het park heeft in het meer recente gebruik door de Oranjes een prominente rol gespeeld in de beeldvorming rondom het koningshuis; officiële fotosessies werden in de setting van het park opgenomen. Tijdens de regeerperiode van koningin Juliana werden de zogeheten defilés op het voorterrein afgenomen. Ook kregen geschenken een plaats in de tuinen zoals tal van beelden en tuinornamenten waaronder beelden als 'Jongen met eend' en 'Bartje' en de zonnewijzer achter de intendantswoning.

Omschrijving

De historische park- en tuinaanleg kenmerkt zich in hoofdlijnen door een aanleg in 19de-eeuwse landschapsstijl (vijverpartij, gebogen lanen, doorzichten) met vroeg 20ste-eeuwse elementen (o.a. voorterrein) en bevat in een uitgestrekt 17de-eeuws lanenstelsel. De in het park aanwezige bruggen zijn nagenoeg allemaal ingrijpend vernieuwd in de jaren 1970 -'80. Soms zijn daarbij oude onderdelen, met name leuningen herbruikt. Het park bestaat uit de volgende samenstellende onderdelen

Voorterrein

Tussen de toegangsweg (Amsterdamsestraatweg) en het paleis ligt een ruim voorterrein. De huidige verschijningsvorm wordt gekenmerkt door een vrij sobere, symmetrische opzet van een halfronde oprijlaan, die leidt naar het bordes. De laan wordt omzoomd door boomgroepen aan de zijde van het hek. Vervolgens liggen aan weerszijden gazons. Loodrecht op het bordes ligt de (zicht)as naar de Naald. In het gazon is een U-vormig pad gelegd. Op de hoeken van dit gazon staan vier grote tuinvazen.

Park achter het paleis

Het park achter het hoofdhuis (west en noordwest) wordt gedomineerd door de grote landschappelijke vijver, die in verbinding staat met verscheidene waterlopen verder het park in. Om de vijver liggen diverse parkgebieden. Direct achter het hoofdhuis heeft dit een

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegevens voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

meer gecultiveerd karakter met gazons en rododendrongroepen verder naar het westen en noordwesten is het karakter dat van een bosgebied met paden en lanen. Hierin liggen nog enkele hierna genoemde deelgebieden. **VIJVER** De slingerende vijverpartij met eiland is verbonden met een beek, die zich van de zuidzijde via de vijver naar het westen, om het oorspronkelijke hertenkamp heen slingert. Rondom de vijver een aanleg met gazons, boomgroepen en gebogen paden. Vanuit het paleis leiden twee zichtlijnen over de vijver naar herkenningpunten in het park. De ene loopt naar het zuiden en biedt zicht op een (gereconstrueerde) witte tuinbank, de ander loopt westelijk het park in en heeft de ijskelder met tuinhuisje als visuele afsluiting. Het park is beplant met diverse soorten bomen en heesters, zoals rododendrons, die verschillende kleuraccenten geven. De lanen zijn beplant met eiken of beuken. Alleen rond de vijver staan enkele naaldbomen. Voormalig **HERTENKAMP** Achter de vijver lag een grote open weide, die in twee fasen rond het midden en aan het einde van de 19de eeuw, is bebost (thans bekend als Koningin Emmapark). De open aanleg maakte plaats voor een afwisselende aanleg met kleine weiden, lanen, een enkele solitaire en een heesterborder langs de zuidelijke gracht. Het open doorzicht, zoals aangelegd door de Zochers, verdween hierdoor. In de zuidoosthoek van dit park - net naast de hoofdas - is in 1937 een vierkant, omgracht terrein ingericht, waarop het sportpaviljoen met zwembad en tennisbanen, alsmede een speelhuisje zijn gebouwd. **Bijhouwer** heeft de landschappelijke inrichting verzorgd. **OUDE WILDBAAN/LANEN** Ten zuiden en westen van het Koningin Emmapark ligt een hakhoutbos door rechte en gebogen lanen doorsneden. Aan de westzijde is een ongeveer vijfhonderd meter lange, vijftig meter brede schietbaan gelegen (Hooilaan). Deze laan maakt nog deel uit van het formele lanenstelsel evenals verschillende dwarslanen (Reigerslaantje en de achterste dwarslaan). De ruim gebogen lanen (Alexander- en Willemlaan) maken deel uit van het ontwerp van Zocher. In het parkbos ligt een ronde kom (Prinsessekom) uit de 2de helft van de 19de eeuw en een vijver (vijver Henri IV), die in aanleg uit de 17de eeuw dateert. Rondom deze laatste genoemde vijver zijn twee jachthuisjes gebouwd (ca. 1834). **WEIDE** Direct noordwestelijk van de vijver ligt een kleinschalige landschappelijke compositie uit ca. 1830-35 van een dierenweide waaraan een speelboerderij is gelegen. Later werd aan de weide het Wilhelminachalet gebouwd. **TUINEN** Noordelijk van het paleis ligt de oranjerie. Daarachter ligt een deel van het park dat rond 1880 dateert. Hier staat een van oorsprong 17de-eeuwse watertoren, die diende om de fontein te laten spuiten. In het grasperk bij de watertoren liggen drie hondengraven, waarvan twee uit de 19de eeuw. Het tuindeel achter de watertoren kende rond het midden van de 19de eeuw een aanleg met een loofgang van latwerk voorzien van beelden en centraal een rotswerk met beeld uit 1858 (zie onderdeel 7). Het treillis werd in 1882 in opdracht van Willem III afgebroken. Het rotswerk met beeld is behouden gebleven en opgenomen in een rozentuin. Door Eberson werden twee bloemserres (1884) gebouwd, die ook weer werden afgebroken. In 1919 werd dit parkdeel nogmaals gewijzigd en verder uitgebreid aan de hand van een ontwerp van Leonard Springer met coniferen en andere groenblijvers. **SPORTCOMPLEX** In het zuidwestelijke deel van de tuin ligt het sportcomplex. Dit sportcomplex werd aangelegd met de komst van Juliana en Bernhard naar Soestdijk in 1936. Het ontwerp van de aanleg was van de hand van J.T.P. Bijhouwer. Het paviljoen is een geschenk van de Nederlandse schooljeugd en is in 1937 door J. de Bie Leuveling Tjeenk en A.J. van der Steur ontworpen. Het sportcomplex is in de loop van de jaren nog verscheidene malen aangepast. De **AANLEG** bestaat uit een door sloten omgeven terrein dat door middel van een enkele brug met ijzeren leuningen toegankelijk is. Het terrein is ingericht met gazons en verspreide boomgroepen. Oudere bomen zijn hierin opgenomen. Behalve de gebouwen zijn hier van oorsprong twee tennisbanen waarvan thans nog 1 in welstand verkeert en een zwembad aangelegd. Het paviljoen ligt aan de oostzijde van het terrein met daarvoor de tennisbanen. En ten zuiden daarvan het zwembad. Voor het paviljoen staat rechts haaks op de gevel een dichte taxushaag. Aan de noordzijde van het paviljoen zijn nog de vooroorlogse betonnen fietswielklemmen aanwezig van het merk Meteoor uit De Steeg. Tevens liggen nog verspreide stapstenen van flagstone rondom het paviljoen.

Overtuin

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Ten noordoosten van de Amsterdamsestraatweg ligt nog een deel van het historische park dat met 'overtuin' aangeduid kan worden. Van 1758 tot 1865 was dit gebied nog uitgestrekter omdat toen ook het terrein van De Eult, het huidige Baarnse Bos, tot het bezit van Soestdijk behoorde. De overtuin bestaat thans uit drie deelgebieden met verschillende karakteristiek.

1. Het noordelijk deel met de dienstgebouwen. De gebouwen liggen in een min of meer willekeurige rangschikking op een thans grotendeels bestraat of geasfalteerd terrein. Achter de intendantswoning ligt een met bomen omzoomd gazon. Achter de kleine dienstwoningen een met beukhaag omzoomde moestuin.
2. De Koningslaan met de gedenknaald. In 1676 ontstond het plan om vanaf de Eem in een rechte lijn een nieuwe oprijlaan (de 'Nieuwe Allée') naar het huis aan te leggen. Uiteindelijk is er slechts een derde, tussen de Amsterdamsestraatweg en de Torenlaan gerealiseerd. De laan heeft niet als oprijlaan gefunctioneerd, maar als zichtlaan (Koningslaan) met een dubbele laanbeplanting. De as begint met een half rondeel aan de zijde van de Amsterdamsestraatweg en wordt beëindigd door de gedenknaald (1815) opgericht ter ere van de overwinning van de slag bij Waterloo aan de zijde van de Torenlaan. De Koningslaan grenst aan de noordzijde aan de voormalige buitenplaats De Eult.
3. De nutstuin. De strook grond ten zuiden van de Koningslaan langs de Amsterdamsestraatweg is vanouds in gebruik als nutstuin. Hier lag de moestuin. Het is omgeven en ingedeeld met beukhaag en nog steeds in gebruik als moestuin/kwekerij.

Waardering

HISTORISCHE TUIN- EN PARKAANLEG behorende tot de buitenplaats Paleis Soestdijk van algemeen belang vanwege:

- de cultuurhistorische waarden vanwege de ontstaans- en gebruiksgeschiedenis in het bijzonder vanwege de onlosmakelijke verbintenis met het Huis van Oranje;
- de architectuurhistorische waarden in het bijzonder de tuinhistorie als goed voorbeeld van een aanleg in 19de eeuwse landschapsstijl waarin oudere formele elementen (lanenstelsel, huisplaats) bewaard zijn gebleven met karakteristieke vroeg-20ste-eeuwse tuindelen ondermeer rondom het sportpaviljoen;
- de architectuurhistorische waarden vanwege de plaats in het oeuvre van de respectievelijke tuinarchitecten;
- de ensemblewaarde en de functioneel-ruimtelijke relatie tot zowel de onderdelen van het complex Soestdijk als het er tegenovergelegen complex Baarnse Bos/de Eult en de wegen- en lanenstructuur buiten het park.
- de archeologische verwachtingswaarden in hoofdzakelijk het noordwestelijke stuifduingebied (prehistorie) en in de directe omgeving van het paleis voor wat betreft de periode na 1650.

Hoofdcategorie

Kastelen, landhuizen en parken

Subcategorie

Tuin, park en plantsoen

Functie

Historische aanleg

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument